

นโยบายให้ศีลธรรมและศาสนาหวนกลับมามีบทบาทในโรงเรียน
เพื่อตอบสนองความคาดหวังอันหลากหลายในทุกรูปแบบ
แห่งรัฐคิวเบค ประเทศแคนาดา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
สำนักนายกรัฐมนตรี

คำนำ

เอกสาร เรื่อง นโยบายให้ศีลธรรมและศาสนาหวนกลับมามีบทบาทในโรงเรียน เพื่อตอบสนองความคาดหวังอันหลากหลายในทุกรูปแบบแห่งรัฐคิวเบค ประเทศแคนาดา เล่มนี้ เป็นการศึกษาเอกสารสิ่งพิมพ์จาก Responding to the Diversity of Moral and Religions Expectations ที่สืบค้นได้จากอินเทอร์เน็ตใน Web site ; http://www.meq.gouv.qc.ca/ REFORM/place_rel/religion_a.pdf ซึ่งมีสาระสำคัญเชิงนโยบายที่ตระหนักถึงศีลธรรมและศาสนาในการหวนกลับมามีบทบาทอีกครั้งในระบบโรงเรียน โดยมีองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางประสานจัดทำนโยบายด้านศีลธรรมและศาสนา ได้แก่ แนวทางด้านสังคม วัฒนธรรม กฎหมาย และแนวทางอบรมศึกษาที่มีความสำคัญต่อการปรับปรุงด้านศีลธรรมและศาสนา ของโรงเรียนรัฐบาลที่ระบุสังกัดศาสนาเดียว หลักสูตรการสอนศีลธรรมและศาสนา การเอาใจใส่ดูแลปลูกจิตสำนึกทางศาสนา และการจัดโครงสร้างงานบริหาร

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ในฐานะเป็นหน่วยงานกำหนดนโยบายและวางแผนการศึกษาของประเทศ ได้ตระหนักและให้ความสำคัญของการจัดการศึกษาอย่างมี "ความรู้คู่คุณธรรม" ดังนั้น สำนักงานฯ โดยกลุ่มงานศาสนา จึงได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้ารวบรวมองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับด้านศาสนาและได้พิจารณาเรื่องดังกล่าวข้างต้น เห็นว่ามีสาระสำคัญ ๆ หลายประการควรนำมาจัดทำเป็นเอกสารและพิมพ์เผยแพร่ โดยหวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนา นักวิชาการ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องศาสนาและการศึกษาศาสนา สามารถนำแนวคิดและแนวทางการดำเนินการที่ดีมาประยุกต์ใช้กับสังคมไทย รวมทั้งจะช่วยวางรากฐานในการดำเนินงานเชิงนโยบาย ให้ศีลธรรมและศาสนาหวนกลับมามีบทบาทในโรงเรียน ตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยเฉพาะให้บรรลุตามมาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ขอขอบคุณ ศ.ดร. กীরติ บุญเจือ ที่ได้แปลและเรียบเรียงสาระสำคัญ ๆ ของเรื่องนี้ และหวังว่าเอกสารฉบับนี้ จะก่อให้เกิดพลังความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจ จากทุกส่วนของสังคม เพื่อการดำเนินงานด้านศาสนาและการศึกษาศาสนา ให้ได้อย่างเหมาะสมต่อไป

(นายรุ่ง แก้วแดง)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
สารบัญ	
1. บทนำ	1
2. แนวทางประสานจัดทำนโยบายด้านศิลปกรรมและศาสนา	2
2.1 แนวทางด้านสังคม	2
2.2 แนวทางด้านวัฒนธรรม	2
2.3 แนวทางด้านกฎหมาย	3
2.4 แนวทางอบรมศึกษา	3
3. การปรับปรุงด้านศิลปกรรมและศาสนา	4
3.1 โรงเรียนรัฐบาลที่ระบุสังกัดศาสนาเดียว	4
3.2 หลักสูตรการสอนศิลปกรรมและศาสนา	6
3.3 การเอาใจใส่ดูแลปลูกจิตสำนึกทางศาสนา	9
3.4 การจัดโครงสร้างงานบริหาร	11
4. บทสรุป	14

**นโยบายให้ศีลธรรมและศาสนาหวนกลับมามีบทบาทในโรงเรียน
เพื่อตอบสนองความคาดหวังอันหลากหลายในทุกรูปแบบ
แห่งรัฐควิเบค ประเทศแคนาดา**

1. บทนำ

ฯพณฯ ฟร็องซัวส์ เลอ โกลด์ (Francois Legault) รัฐมนตรีว่าการศึกษาและเยาวชนแห่งรัฐควิเบค ประเทศแคนาดา ท่านปรารถนาในสาส์นว่า สังคมควิเบคขณะนี้เผชิญสภาวะการณ์หลากหลายในทุกรูปแบบ โรงเรียนของรัฐควิเบคจึงต้องจัดการให้การศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงดังกล่าว โดยช่วยเยาวชนให้ตระหนักถึงคุณค่าแห่งความหลากหลายที่พวกเขาเผชิญหน้าอยู่ และแคนาดาก็ได้ตระหนักถึงบทบาทของศาสนาในเรื่องนี้ จึงมีนโยบายให้ศาสนาหวนกลับมามีบทบาทในโรงเรียนอย่างเหมาะสมอีกครั้งหนึ่ง

สาส์นของท่านตั้งใจเสนอทิศทางที่เชื่อว่า 1) จะตอบสนองเชิงปฏิบัติต่อความคาดหวังของชาวควิเบคในด้านการอบรมศีลธรรมและศาสนา 2) จะสร้างความมั่นคงให้กับสังคมควิเบค 3) จะมีโครงสร้างใหม่ในด้านการศึกษาศาสนาสำหรับเยาวชน ซึ่งจะสอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครอง 4) ศาสนาจะเป็นสื่อสัมพันธ์แทนที่จะเป็นตัวการสร้างความแตกแยก

คณะกรรมการเฉพาะกิจที่แต่งตั้งโดยรัฐมนตรีว่าการศึกษาและเยาวชนแห่งควิเบคเมื่อภาคฤดูใบไม้ผลิปี 1999 เพื่อยกประเด็นบทบาทของศาสนาในโรงเรียน โดยขอความคิดเห็นจากประชาชน และเสนอเป็นกระทู้อภิปรายในรัฐสภา ปรากฏว่ามีการอภิปรายยืดเยื้ออยู่ถึง 13 วัน รวมข้อเสนอได้ 254 ญัตติ โดยที่ทุกพรรคและทุกกลุ่มที่สนใจได้มีโอกาสเสนอข้อคิดเห็นและได้รับฟังกันและกันอย่างกว้างขวาง ทำให้ฝ่ายรัฐบาลได้ทราบข้อเท็จจริง ทศนะและจุดสนใจในแง่มุมต่าง ๆ ตลอดจนความต้องการของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งความหลากหลายดังกล่าวนี้ไม่อาจจะหาแนวทางประสานกันให้ออกมาเป็นนโยบายร่วมที่ทุกฝ่ายพอใจไม่ได้ แต่ก็หาทางปรับความเข้าใจให้เป็นแนวทางที่ส่วนใหญ่ให้ความเห็นชอบได้ อันจะช่วยให้ระบบการเรียนการสอนในโรงเรียนได้พัฒนาไปให้ตรงกับความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่

2. แนวทางประสานจัดทำนโยบายด้านศิลปกรรมและศาสนา

แนวทางที่วางนี้จำแนกออกได้ 4 แนวทาง ซึ่งเสนอเพื่อความเข้าใจและใช้ปฏิบัติคือ

2.1 แนวทางด้านสังคม (social guideline) ความคาดหวังและคำเรียกร้องของแต่ละบุคคล แต่ละกลุ่มชนเกี่ยวกับสถานภาพของศาสนาในโรงเรียนพึงต้องรับฟังและประเมินค่าด้วยวิสัยทัศน์แห่งสังคมเปิดและพหุนิยม ซึ่งหมายความว่าโรงเรียนจะต้องตั้งเป้าประสานความหลากหลายในทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นความหลากหลายในแนวคิด ความเชื่อมั่น ตันกำเนิด ความสนใจประจำถิ่น ประเพณี ขนบธรรมเนียม หรือไม่ว่าจะเป็นความหลากหลายในการเลือกถือปรัชญา ศิลกรรม หรือศาสนา ทั้งนี้ย่อมหมายความว่า ศาสนาเมื่อเข้ามามีบทบาทในโรงเรียนแล้วก็ไม่พึงกลายเป็นอุปสรรคขัดขวาง แต่พึงเป็นสื่อประสาน สื่อขัณฑ์ และปัจจัยแห่งการเปิดใจต่อกัน ศาสนาจะต้องสามารถส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุนิยม

2.2 แนวทางด้านวัฒนธรรม (cultural guideline) ความคาดหวังและคำเรียกร้องของแต่ละบุคคล แต่ละกลุ่มชนเกี่ยวกับสถานภาพของศาสนาในโรงเรียนพึงต้องได้รับฟังและประเมินค่าด้วยวิสัยทัศน์แห่งนักการศึกษา นักสนใจวัฒนธรรม และนักประวัติศาสตร์ ซึ่งหมายความว่า บทบาทหน้าที่อันดับแรกของโรงเรียนก็คือ ชักนำเยาวชนสู่ชุมชนสมัติมหาศาลแห่งความรู้ของมนุษย์ทั้งในด้านภาษา วิทยาการและศิลปะ เพื่อปฏิบัติบทบาทหน้าที่ดังกล่าวได้ดีที่สุด จำต้องสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการพัฒนาเยาวชนในทุกด้านของชีวิตให้ประสานกัน โรงเรียนต้องช่วยเยาวชนให้รู้จักตัวเอง รู้จักสิ่งแวดล้อมของตน และรู้ว่าตนควรมีบทบาทอะไรในตัวของตน ก่อนอื่นทั้งหมดโรงเรียนจะต้องชี้แนะให้เยาวชนรู้จักสิ่งทั้งหลายอันประกอบตัวเป็นสัญลักษณ์ของชาวคิวเบค ซึ่งแสดงให้เห็นสายทางของการนับถือศาสนาที่ปรากฏในรูปภาพที่นิยมในประวัติศาสตร์ ในชื่อสถานที่ต่าง ๆ ในเทศกาลรื่นเริงต่าง ๆ และการแสดงออกเชิงวัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ มากมาย นับตั้งแต่ภาษาระดับชาวบ้านจนถึงระดับกวีดนตรีสวรรค์ การสอนเยาวชนให้ซาบซึ้งวัฒนธรรมนั้น นอกเหนือไปจากรับรู้ว่ามีศาสนาอยู่จำนวนมากและมีวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ ๆ กำลังก่อตัว ก็ไม่ควรลืมสอนให้เยาวชนรู้้อย่างเพียงพอว่าธรรมประเพณียิว – คริสเตียนได้มีบทบาทและยังมีบทบาทอยู่ในวัฒนธรรมคิวเบค ทั้งนี้ย่อมหมายความว่าสำหรับทุกคนที่เกี่ยวข้องว่าโรงเรียนมีภาวะจำยอมอยู่ 2 ข้อ ข้อแรกคือ ต้องรักษาต้นกำเนิดของศาสนาและวัฒนธรรมของคิวเบค

ไว้ในความทรงจำของเยาวชน และข้อหลังก็คือ เปิดใจรับรู้และเสวนากับศาสนาและมนุษยธรรมที่มีอยู่ในปัจจุบันทุกรูปแบบพร้อมทั้งสัญลักษณ์และวัฒนธรรมพิเศษที่ติดมาด้วย

2.3 แนวทางด้านกฎหมาย จำเป็นที่จะต้องยึดถือจุดยืนอันสามารถค้าประกันความเคารพต่อสิทธิมนุษยชนขั้นมูลฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิในการมีเสรีภาพในมโนธรรมและเสรีภาพในการนับถือศาสนา อันหมายความว่ากฎบัตรสิทธิมนุษยชนจะต้องได้รับความเคารพ จำเป็นที่มนุษย์แต่ละคนจะได้รับการปฏิบัติทางกฎหมายอย่างเสมอหน้ากัน โดยไม่คำนึงถึงอุดมการณ์ทางศีลธรรมและศาสนา ไม่ว่าจะเป็นส่วนใหญ่หรือส่วนน้อย กฎหมายพึงเอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างผู้มีแนวคิดต่าง ๆ และวิถีชีวิตต่าง ๆ ดังนั้น สิทธิใด ๆ จะไม่ถือว่ามีความหมายได้หากไม่คำนึงถึงพันธะต่อสังคมและเจตจำนงที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม สิทธิจึงไม่เพียงเข้าใจอย่างเอกเทศเด็ดขาดในตัว แต่จะต้องปรับให้เข้าได้อย่างสมเหตุสมผลกับความต้องการของสังคม

2.4 แนวทางอบรมศึกษา ในด้านนี้ต้องรู้จักดำเนินการเป็นขั้นตอนให้สอดคล้องกับระดับปัญญาและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งหมายความว่า เมื่อเข้าใจแนวทางอื่น ๆ อันเป็นด้านทฤษฎีแล้ว ก็ต้องสรุปลงด้วยแนวทางปฏิบัติเพื่อพัฒนาเยาวชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยต้องปรับให้เหมาะกับสถานการณ์ต่าง ๆ ของเยาวชนแต่ละคนโดยเฉพาะ ซึ่งอาจจะมีความพร้อมได้เร็วช้าต่างกัน และมากน้อยต่างกัน นอกจากนั้นความพร้อมของแต่ละโรงเรียน และแต่ละท้องถิ่นก็ต่างกัน จึงต้องประยุกต์ใช้ตามขั้นตอนแห่งความพร้อม ทางรัฐบาลคิวเบคได้พยายามคำนึงถึงเรื่องนี้อยู่แล้วในการเร่งรัดขั้นตอนปฏิบัติ จึงขอให้ทางโรงเรียนได้ศึกษาให้เข้าใจ เพื่อคล้อยตามนโยบายของคิวเบคในการปล่อยให้สังคมและศาสนา ในคิวเบควิวัฒนาการไปตามครรลองธรรมชาติ โดยไม่ต้องต้านหรือควบคุมวิวัฒนาการดังกล่าว

แนวทางทั้ง 4 ด้านข้างต้นต้องดำเนินควบคู่กันไป โดยไม่ถือว่าแนวทางใดสำคัญกว่ากัน ซึ่งก็เรียกร้องให้พลเมืองทุกคนให้ความร่วมมือด้วยน้ำใจแห่งสมาชิกสังคมและสมาชิกของประเทศชาติ

3. การปรับปรุงด้านศิลปกรรมและศาสนา

ทางฝ่ายรัฐบาลควิเบคก็ให้คำมั่นสัญญาว่า จะริบดำเนินการปรับปรุงในด้าน

- 3.1 โรงเรียนรัฐบาลที่ระบุสังกัดศาสนาเดียว
- 3.2 หลักสูตรการสอนศิลปกรรมและศาสนา
- 3.3 การเอาใจใส่ดูแลปลูกจิตสำนึกทางศาสนา
- 3.4 จัดโครงสร้างงานบริหาร

3.1 โรงเรียนรัฐบาลที่ระบุสังกัดศาสนาเดียว

รัฐบาลควิเบคจะถอนสถานภาพโรงเรียนรัฐบาลที่สอนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่สังกัดศาสนาเดียว ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2543 เป็นต้นไป ทั้งนี้ก็เพื่อให้เป็นไปตามแนวนโยบาย 4 ข้อข้างต้น โรงเรียนรัฐบาลในสังคมพหุนิยมหากยังสังกัดศาสนาเดียวอยู่ดูราวใดก็ยากที่จะวางตัวเป็นกลางได้ น่าจะสังกัดท้องที่มากกว่า เพราะเป้าหมายก็คือ ต้องการอบรมเยาวชนที่อาศัยอยู่ในท้องที่เดียวกันสามารถประสานร่วมสังคมและวัฒนธรรมกับกันและกันได้ โรงเรียนในแต่ละท้องที่มีบทบาทหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อนักเรียนและผู้ปกครองทุกคนอย่างเสมอหน้ากัน ในรั้วของโรงเรียนจะต้องรักษาบรรยากาศพหุนิยมอย่างเคร่งครัดระหว่างคณะครูกับนักเรียน กับผู้ปกครอง กับประชาคม

สมาชิกของหลายองค์กรศาสนาที่ร่วมอยู่ในคณะกรรมการการศึกษาแห่งรัฐสภาได้ออกเสียงสนับสนุนให้ถอนสังกัดศาสนาออกจากโรงเรียนเสีย เพราะจำนวนมากในปัจจุบันไม่ใช่ความเป็นจริงอีกแล้ว แต่เสียงคัดค้านก็มี ส่วนหนึ่งมาจากกลุ่มผู้ปกครอง เพราะเสียดายความขลังของสังกัดเดิม มันแสดงศักดิ์ศรีของโรงเรียน มันทำให้โรงเรียนเด่น แต่ก็ไม่น่ารับฟัง เพราะมันเรื่องเปลือกนอกที่หลอกตา เราสนใจคุณภาพของโรงเรียนมากกว่า

คุณภาพแท้ของโรงเรียนต้องวัดกันที่ว่าใครพยายามพัฒนาโครงการอย่างต่อเนื่องเพียงใด คณะครู คณะผู้บริหารและคณะนักเรียนได้ร่วมมือกันปฏิบัติโครงการเพียงไร ผู้ปกครองเล่าได้รับการเชิญมาเป็นตัวแทนของประชาคมเพียงไรในโรงเรียน ทุกวันนี้คุณภาพของโรงเรียนมิได้วัดกันด้วยประเภทของชื่ออีกแล้ว แต่ด้วยการเรียนการสอน การมีระเบียบวินัย ศักยภาพในการค้าประกันความสำเร็จของนักเรียน

โรงเรียนจะต้องมีคณะกรรมการอำนวยการสำหรับพิจารณานโยบาย การดำเนินงานและระเบียบการของโรงเรียนรับผิดชอบดูแลให้ทุกอย่างเป็นไปตามระเบียบการที่วางไว้และคอยประเมินผล ผู้ปกครองจะต้องมีบทบาทสำคัญในคณะกรรมการอำนวยการไม่น้อยกว่าครูผู้สอนในโรงเรียน

ภายใต้กรอบของกฎหมายดังกล่าว ทุกคนก็จะได้รับการเชื่อเชิญให้ร่วมโครงการจัดการการศึกษาท้องถิ่นอย่างสะดวกใจ โดยไม่ต้องกังวลถึงคุณค่าของศาสนาที่ติดมากับโรงเรียนอย่างแต่ก่อน ทุกคนจะรู้สึกเสมอหน้ากันในการสร้างสถานศึกษา ร่วมกันที่ให้บริการเยาวชนทุกคนในท้องถิ่นที่เดียวกันอย่างเสมอหน้ากัน

โรงเรียนเช่นนี้ถือได้ว่าเป็นโรงเรียนเฉพาะถิ่น เพราะสนใจเบื้องหลังทางสังคม วัฒนธรรมและศาสนาของนักเรียนทุกคน รวมทั้งพรสวรรค์และข้อจำกัดต่าง ๆ ของนักเรียนเหล่านั้นด้วย เป็นโรงเรียนประชาธิปไตยเพราะสอนให้นักเรียนรู้จักแบ่งปันคุณค่าพลเมืองแก่กัน เป็นโรงเรียนเปิดเพราะเปิดปัญญาให้นักเรียนสู่ความรู้และวัฒนธรรมที่มีฐานกว้าง รู้จักรับผิดชอบให้บริการสังคมที่ตนสังกัด

ถามว่าโรงเรียนที่มีชื่อทางศาสนาจะต้องเปลี่ยนชื่อใหม่ทันทีหรือไม่ ถ้าโรงเรียนใดอยากจะทำก็ทำได้ทันที แต่ถ้าอยากจะรักษาไว้ตามเดิมก็ได้ แต่ถ้าปฏิบัติการมิให้องค์การศาสนาเจ้าของชื่อมา มีสิทธิพิเศษก็ไม่เป็นไร อย่างเช่น แม่น้ำเซนต์ลอเรนซ์ก็ดี หรือเมืองซานฟรานซิสโก ไม่มีศาสนาใดอ้างสิทธิพิเศษก็ไม่มีปัญหาอะไร

จะต้องมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญเปิดทางให้โรงเรียนรัฐบาลสามารถดำเนิน โครงการการศึกษาที่เอื้อต่อการสร้างศรัทธาในศาสนา

การถอดถอนสังกัดออกจากโรงเรียนรัฐบาล หมายความว่าจะไม่ยอมอีกแล้วไม่ว่าในกรณีใด ๆ ที่จะให้โรงเรียนรัฐบาลมีการจูงใจให้ศรัทธาในศาสนาใดศาสนาหนึ่ง โดยเฉพาะ หรือใช้เป็นสถานที่ให้ความรู้ทางศาสนาใดศาสนาเดียว โดยเฉพาะอีกต่อไป โรงเรียน 11 โรงที่มีสถานภาพดังกล่าวมานี้จะได้รับอนุญาตให้ดำเนินการสอนตามเดิมต่อไปได้จนถึงวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2544 เพื่อให้เวลาคณะกรรมการอำนวยการได้กำหนดการเปลี่ยนแปลงตามความจำเป็น

3.2 หลักสูตรการสอนศีลธรรมและศาสนา

3.2.1 ในโรงเรียนรัฐบาลระดับประถมศึกษา ผู้ปกครองจะยังมีทางเลือกระหว่างวิชาศีลธรรมกับวิชาศาสนา

ตามกฎหมายใหม่นี้ ผู้ปกครองมีสิทธิเลือกระหว่างหลักสูตรต่อไปนี้สำหรับเด็กของตน คือ ศีลธรรม ศาสนาและศีลธรรมคาทอลิก ศาสนาและศีลธรรมโปรเตสแตนต์ หรือหลักสูตรศาสนาอื่นตามความเห็นชอบของคณะกรรมการอำนวยการ ทั้งนี้ คณะกรรมการอำนวยการจะพยายามเสริมแนวทาง 4 ข้อข้างต้นให้บรรลุผลอย่างเหมาะสมและน่าพอใจ ผู้ปกครองมีเสรีภาพเลือกใหม่ปีต่อปี ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ปกครองได้สามารถกำหนดวิถีชีวิตเฉพาะตัวสำหรับลูกของตนตามความต้องการต่าง ๆ ของสังคมปัจจุบันได้อย่างคล่องตัว

เกี่ยวกับหลักสูตรศีลธรรมและศาสนา คณะกรรมาธิการแห่งรัฐสภาคิวเบคได้ชี้แจงบางประเด็นที่เป็นประโยชน์สำหรับทุกคน อย่างเช่น

1) ผู้ปกครองคาดหวังว่าโรงเรียนจะให้การศึกษาทางศีลธรรมอย่างแน่นแฟ้นแก่เด็กของตนอันจะนำพวกเขาสู่คุณค่าพื้นฐานของสังคมของตน

เท่าที่เคยปฏิบัติกันมาหลักสูตรศีลธรรมเสนอเป็นหลักสูตรเลือกแทนหลักสูตรศาสนา และถือว่าจำเป็นสำหรับสังคมที่ไม่แน่ใจว่าจะยึดถือศาสนาใดเป็นหลัก อย่างน้อยบุคคลแต่ละคนจะต้องมีเกณฑ์ยึดถือให้รู้จักใช้เสรีภาพอย่างรับผิดชอบ และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติ นี่คือการมาของหลักสูตรศีลธรรมที่พยายามกระทำกันอยู่ มีเป้าหมายอยู่ที่การพัฒนาเกณฑ์ตัดสินทางศีลธรรม เพราะคุณค่าประจำตัวสร้างความสำนึกในหน้าที่ทั้งในระดับชาติและระดับประชาคม ในสังคมพหุนิยมจำเป็นต้องเน้นเรื่องนี้ต่อไป แต่ทว่าในช่วงระยะล่าสุดนี้ หลักสูตรศาสนาก็ได้เสริมด้วยศีลธรรมดังกล่าวเข้าไปด้วย แม้โรงเรียนที่ไม่มีสถานภาพทางศาสนาก็ได้รับการเรียกร้องจากผู้ปกครองให้เปิดหลักสูตรที่มีศีลธรรมทันสมัยดังกล่าวร่วมอยู่ด้วยกันอย่างกว้างขวาง กลายเป็นความคาดหวังของผู้ปกครองและสังคมโดยทั่วไปในขณะนี้

2) หลักสูตรศาสนาที่ใช้สอนในโรงเรียนขณะนี้หลักสูตรตามมาตรฐานวิชาการ จึงต่างจากหลักสูตรอบรมให้ศรัทธาตามที่ใช้ในโบสถ์หรืออบรมกันในครอบครัวเป็นการส่วนตัว

หลักสูตรศาสนาจะต้องอยู่ในกรอบของวัตถุประสงค์ของการศึกษาของโรงเรียน วิธีสอนก็ต้องเข้าแนวการสอนของวิชาอื่น ๆ กล่าวคือ ไม่มีเป้าหมายที่จะจูงใจให้เกิดศรัทธาและไม่ยึดเยียดให้เชื่อ แต่ตั้งใจสนับสนุนให้เยาวชนเจริญเติบโตทางด้านมนุษยธรรม ศีลธรรมและจิตวิญญาณ หลักสูตรศาสนาช่วยเขาให้รู้จักประเมินค่าวิถีทางแห่งศาสนาของตน ท่ามกลางคุณค่าทางศีลธรรมและศาสนาที่เขาได้จากครอบครัวและจากชนชาติอื่น ๆ ที่เขาจะต้องร่วมชีวิตในสังคมด้วยอย่างสันติ และนี่ก็เป็นบทบาทส่วนหนึ่งของโรงเรียนในการอบรมให้นักเรียนเข้าถึงวัฒนธรรมของกันและกันและรู้จักปรับตัวเข้ากับสังคม

จึงเห็นได้ว่าหลักสูตรศาสนาในโรงเรียนขณะนี้ ไม่เหมือนกับการสอนศาสนาตามโบสถ์หรือในครอบครัวที่เน้นให้เกิดศรัทธาเป็นเป้าหมายหลักจึงถือว่าแทนกันเสียเลยทีเดียวไม่ได้

3) สังคมควิเบคให้ความสำคัญแก่ศาสนามาก ไม่ว่าจะในด้านปรัชญาวัฒนธรรมหรือการเมืองที่เกี่ยวกับศาสนา จะเข้าใจอารยธรรมด้านใดของควิเบคไม่ว่าด้านใดก็ตามจำเป็นต้องมีความรู้เรื่องศาสนาของควิเบคเป็นองค์ประกอบด้วยเสมอ การทำงานกับเยาวชนจำเป็นต้องรู้เบื้องหลังด้านศาสนาของพวกเขา ครูจะสอนเด็ก ควิเบคได้ดีแม้จะไม่ตั้งใจจะเป็นผู้เชี่ยวชาญก็จำเป็นต้องรู้วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ ศาสนาของเด็กที่จะสอนไว้บ้าง

3.2.2 ในระดับชั้นมัธยมศึกษาสาย ก. โรงเรียนจะยังคงเสนอให้เลือกระหว่างหลักสูตรศีลธรรมกับหลักสูตรศาสนาต่อไป แต่ก็ควรมีโปรแกรมหลากหลายที่เหมาะสมกับความต้องการท้องถิ่นให้เลือกได้

สำหรับระดับมัธยมศึกษาตอนต้น นักเรียนจะยังคงมีเสรีภาพเลือกได้เหมือนในระดับประถมศึกษา คือ หลักสูตรศีลธรรม หลักสูตรศาสนาและศีลธรรมคริสต์คาทอลิก หลักสูตรศาสนาและศีลธรรมคริสต์โปรเตสแตนต์

ในชั้นมัธยมปลายปีที่ 1 และปีที่ 2 ผู้ปกครองยังเป็นผู้เลือกวิชาอยู่ แต่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนแต่ละคนจะเป็นผู้เลือกวิชาสำหรับตนเอง

นโยบายดังกล่าวย่อมคล้อยตามนโยบายที่ว่าโรงเรียนเคารพความใฝ่ดีตามความมุ่งมั่นของแต่ละคน ทั้งยังสามารถรับผิดชอบต่อแนวทาง 4 ข้อข้างต้นอย่างเต็มที่อีกด้วย

วิชาศีลธรรมเป็นอันดับแรกที่ต้องเสนอ มีนักเรียนลงทะเบียนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ แต่ก็ต้องสอนให้สอดคล้องกับมาตรการที่กำหนดไว้ในเอกสารนี้ ยิ่งในระดับมัธยมศึกษา ก็ยิ่งต้องพิถีพิถันให้มากขึ้น เพราะนักเรียนจะมีความหลากหลายกันมากขึ้นในด้านความเชื่อมั่นในกระแสปรัชญา มาตรฐานศีลธรรม และศรัทธาในศาสนา โปรแกรมการศึกษาจึงต้องพยายามจัดให้ยืดหยุ่นและเหมาะสมกับสถานการณ์ท้องถิ่นทางเลือกใหม่ ๆ มีอาทิเช่น

1) คณะกรรมการอำนวยการอาจจะอนุมัติโปรแกรมเกี่ยวกับท้องถิ่นในเนื้อหาของจริยธรรมและศาสนา แทนที่โปรแกรมปกติก็ได้

2) คณะกรรมการอำนวยการอาจจะอนุมัติให้พัฒนาโปรแกรมที่เอื้อความร่วมมือระหว่างนิิกายของชาวคริสต์ในท้องถิ่น เพื่อตอบสนองความต้องการของสถานการณ์เฉพาะหน้าก็ได้

โปรแกรมร่วมมือระหว่างนิิกายของชาวคริสต์ในท้องถิ่นที่จะได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการว่าด้วยกิจการศาสนาของรัฐบาล โดยใช้มาตรการเดียวกันกับโปรแกรมสอนศาสนาใดศาสนาหนึ่งโดยเฉพาะ แต่ถ้าเป็นโปรแกรมเกี่ยวกับจริยศาสตร์และวัฒนธรรมศาสนาจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการว่าด้วยกิจการศาสนาเสียก่อน จึงเสนอให้รัฐมนตรีพิจารณาอนุมัติ

โปรแกรมต่าง ๆ ตามที่ระบุนมาข้างต้นจะต้องอ้างไว้ซึ่งคุณค่าร่วมของสังคม อันได้แก่ ความเคารพต่อเสรีภาพทางมโนธรรม เสรีภาพทางศรัทธาในศาสนา เคารพต่อระเบียบและคุณค่าของสังคมประชาธิปไตย เคารพต่อวัยของนักเรียน ซึ่งต้องการหลักสูตรที่เหมาะสม หลีกเลียงจากความพยายามชักชวนให้เปลี่ยนศาสนา แสวงหาข้อมูลทางศาสนาตามหลักวิชาการด้วยวิธีการเคร่งครัดจริงจังไม่ลำเอียง

3.2.3 ในระดับชั้นมัธยมศึกษา สาย ข. จะเปิดเพียงวิชาเดียวเป็นวิชาบังคับ คือ จริยศาสตร์และวัฒนธรรมศาสนา ตอนช่วงปลายของปีสุดท้ายจะมีประเด็นต่าง ๆ ที่จะเสนอได้ แต่จะต้องให้นักศึกษาได้ถกปัญหาร่วมกัน ในแง่จริยธรรมกับขบวนการ

ต่าง ๆ ทางจิตวิญญาณ ศาสนาและมนุษยธรรม ซึ่งได้ฝากอารยธรรมไว้ในประวัติ ศาสตร์และกำลังทำอารยธรรมฝากไว้ในอนาคต

โปรแกรมนี้เป็นของใหม่ ซึ่งยังต้องพัฒนาต่อไป แต่ก็มีข้อเสนอแนะไว้ว่า

- ให้เริ่มต้นด้วยคำถามที่เกิดขึ้นจริงกับบุคคลในปัจจุบัน และตรงกับความต้องการในวัยของนักเรียน

- สร้างประเด็นให้ถกกันทางจริยธรรมในปัจจุบันอันมีผลกระทบต่อบุคคลและสังคม

- ชี้ให้เห็นว่าจำเป็นต้องมีมาตรการศีลธรรมเป็นหลักสำหรับแก้ปัญหา

- ระบุว่าประสบการณ์ทางจิตวิญญาณและศาสนามีความสำคัญต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์

- เสนอจุดยืนของศาสนาสำคัญของโลก ความเป็นมาของแต่ละศาสนาโดยสังเขป คำตอบที่ได้รับจากแต่ละศาสนาสำหรับปัญหาชีวิตดังกล่าว

- เสนอศาสนาอันเป็นมรดกดั้งเดิมของคิวเบค คือ ยิว-คริสเตียนและศาสนาของชนพื้นเมืองเดิม

โปรแกรมนี้จะเสนอแนะเป็นโปรแกรมทดลองใน ปี พ.ศ. 2544 และจะเป็นโปรแกรมบังคับในปี พ.ศ. 2545

3.2.4 จำนวนชั่วโมงเรียนสำหรับวิชาศีลธรรมและศาสนาจะมีการเปลี่ยนแปลง

ในระดับชั้นประถมศึกษา เสนอให้มีเวลาเรียน 72 ชั่วโมงทุกสาย ในระดับชั้นมัธยมศึกษาให้กำหนด 4 หน่วยกิตสำหรับ สาย ก. และ 2 หน่วยกิตสำหรับ สาย ข คณะกรรมการอำนวยการของแต่ละโรงเรียนจะกำหนดเวลาที่ใช้สอน

3.3 การเอาใจใส่ดูแลปลูกจิตสำนึกทางศาสนา

ในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา การอภิปรายและการเข้าใจทางศาสนาจะถูกแทนที่โดยการค้ำชูจิตวิญญาณ (spiritual support) และบริการฝักใฝ่ประชาคม (community involvement service) ซึ่งจะจัดเป็นบริการให้นักเรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

ที่ต้องมีบริการเช่นนี้ก็เพราะคิดกันว่าโรงเรียนพึงให้การศึกษอบรรณครบถ้วน นักเรียนจึงต้องได้กระทำกิจกรรมต่าง ๆ รอบด้าน อันได้แก่ วัฒนธรรม กีฬา วิชาการ การใช้ชีวิตสังคม ฯลฯ ซึ่งจะต้องรวมการค้ำชูจิตวิญญาณและบริการสู่ประชาคมด้วย

การค้ำชูจิตวิญญาณหมายความถึง ชีวิต ประสบการณ์ที่มีการตรึงตรองและรับผิดชอบ พร้อมทั้งคุณค่า จิตวิญญาณ ไม่เหมือนกับศาสนา ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์กับพระเจ้า มีความหมายผูกพันกับศรัทธาต่อพระเจ้าและอยู่ในประชาคมที่มีศรัทธาเหมือนกัน โดยรวมระดับจิตวิญญาณไว้ด้วย การค้ำชูจิตวิญญาณคือ การช่วยนักเรียนให้สามารถจัดการกับปัญหาที่เกี่ยวกับความหมายของชีวิต เหตุการณ์ในชีวิต และสถานการณ์ประจำวันด้วยตนเองได้ อย่างเช่น ปัญหาครอบครัว การสร้างเอกลักษณ์ให้กับตัวเอง การปรับตัวกับสถานการณ์ การแสวงหาคคุณค่าแห่งจิตวิญญาณ อุบัติเหตุ ความทุกข์โศก การตกหลุมรัก ความยุติธรรมในสังคม เป็นต้น บริการนี้จะช่วยให้นักเรียนสร้างมโนธรรมของตนขึ้นมาได้ ช่วยให้เห็นความหมายของสิ่งต่าง ๆ และรู้จักทำให้ชีวิตของตนเองมีคุณค่า

ส่วนบริการฝึกไปประชาคมนั้น หมายถึง ความสำนึกว่ามีส่วนได้ส่วนเสีย (sense of belonging) และสมานฉันท์ (solidarity) ความฝึกไปประชาคมตั้งใจพัฒนาเยาวชนให้มีความสำนึกว่านักเรียนมีส่วนได้ส่วนเสียในโรงเรียนและในประชาคมของตน รวมทั้งให้รู้สึกว่ามีหน้าที่บริการและอุทิศตนอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมต่อชนชาติอื่น ๆ อาจจะทำกิจกรรมต่าง ๆ และโครงการต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมหรือระหว่างวัย ร่วมในโครงการมนุษยธรรม หรือกระตุ้นความสำนึกในสมานฉันท์นานาชาติต่อต้านการใช้ความรุนแรง เคารพต่อสิ่งแวดลอม การแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง เป็นต้น กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแต่เป็นกิจกรรมที่องค์การศาสนา ถือว่าเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับเจตนาของศาสนาอยู่แล้ว โดยเสริมด้วยมิติทางจิตวิญญาณ จึงต้องการค้ำชูด้านจิตวิญญาณในบรรยากาศของโรงเรียนด้วย เป็นการให้การสนับสนุนแก่นักเรียนทุกคนที่สนใจแสวงหาความหมายในชีวิตของพวกเขาหรือแสวงหาคคุณค่าของจิตวิญญาณ กิจกรรมค้ำชูอาจจะกระทำโดยการนัดพบกันเป็นส่วนตัวกับผู้ฝึกฝนไว้สำหรับทำภารกิจนี้ หรืออาจจะกระทำให้รูปของการ

สัมมนาเป็นกลุ่มโดยมีผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้นำกลุ่ม เพื่ออภิปรายหากันเรื่องความหมายชีวิต ทุ่มเทชีวิตให้บุคคลหรือกลุ่มที่ต้องการพัฒนา อาจจะมีการสมโภชศาสนาไปด้วยก็ได้

กิจกรรมบริการนักเรียนดังกล่าวข้างต้นไม่ควรจัดทำกันแบบเป็นงานอดิเรก ทั้งไม่ควรให้แยกเป็นอิสระจากกระแสและอิทธิพลที่ชีวิตนักเรียนปัจจุบันกำลังสนใจอยู่ แต่ควรให้สอดคล้องควบคู่กันไปด้วยเลย โดยใช้ทุกสิ่งในโรงเรียนและในประชาคมประจำถิ่นเพื่อส่งเสริมนักเรียนได้เติบโตทางด้านมนุษยธรรมและด้านจิตวิญญาณควบคู่กันไปโดยไม่ลืมเคารพเสรีภาพของตัวนักเรียนเอง กิจกรรมบริการสามารถเสนอในรูปแบบต่าง ๆ อย่างเช่นกิจกรรมทางด้านมนุษยธรรม ด้านจิตวิญญาณ ด้านศาสนสัมพันธ์ โดยใช้ความตั้งใจแสวงหาความหมายชีวิตของเยาวชน นั่นก็คือ ความต้องการของนักเรียนเองอันเป็นผลสืบจากการที่พวกเขามีสังกัดศาสนา มีมโนธรรมที่พัฒนาด้านสังคมและไม่ดูดาบต่อความต้องการของประชาคมนั้นเอง ภายในกรอบกว้าง ๆ ดังกล่าวโรงเรียนแต่ละโรงสามารถกำหนดรายละเอียดของกิจกรรมขึ้นมาให้สอดคล้องกับเอกลักษณ์ด้านสังคมและศาสนาของนักเรียน

กิจกรรมบริการทั้ง 2 ประการข้างต้นจะได้ผลก็ต้องมีผู้รับผิดชอบที่มีคุณภาพสูง ความสามารถของเขาจะต้องเป็นที่ยอมรับและรับรู้โดยกลุ่มศาสนาและลัทธิต่าง ๆ ที่มีสมาชิกอยู่ในโรงเรียนนั้น เรื่องนี้สำคัญที่สุดการดำเนินงานจะต้องให้เหมาะสมกับระดับประถมหรือมัธยมด้วย

กิจกรรมบริการทั้ง 2 อย่างนี้ฟังค่อย ๆ จัดขึ้นตามลำดับขั้นตอน เช่น กันยายน พ.ศ. 2544 เริ่มในระดับมัธยมศึกษา และกันยายน พ.ศ. 2545 เริ่มในระดับประถมศึกษา รัฐบาลจะรับผิดชอบเรื่องงบประมาณ

3.4 การจัดโครงสร้างงานบริหาร

3.4.1 ให้มีคณะกรรมการว่าด้วยกิจการศาสนาในคณะที่ปรึกษาระดับสูงเกี่ยวกับการศึกษาแทนคณะกรรมการคาทอลิก และคณะกรรมการโปรเตสแตนต์

คณะกรรมการว่าด้วยกิจการศาสนาจะให้คำปรึกษาแก่รัฐมนตรีกระทรวงการศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับสถานการณ์ของศาสนาในโรงเรียน

คณะกรรมการจะคอยเตือนเมื่อประชาชนเปลี่ยนแปลงความคาดหวังเกี่ยวกับสถานการณ์ของศาสนาในโรงเรียน จะให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่กำลังถกเถียงอยู่และมี

อะไรที่จำเป็นต้องแก้ไขเปลี่ยนแปลง ความรับผิดชอบสำคัญประการหนึ่งก็คือ จะเป็นฝ่ายพิจารณาให้ความเห็นชอบโปรแกรมการศึกษาศาสนาใดศาสนาหนึ่ง หรือโปรแกรมร่วมระหว่างนิกายคริสต์ดั้งเดิมได้กล่าวมาข้างต้น

คณะกรรมการนี้จะประกอบด้วยผู้ปกครอง นักการศึกษา ที่ปรึกษาในด้านปรัชญาและศาสนา ไม่จำเป็นต้องจำกัดสัดส่วนตัวแทนฝ่ายศาสนาต่าง ๆ แต่ที่สำคัญก็คือจะต้องเป็นคณะที่ปรึกษาที่สามารถพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ได้ด้วยความสุขุมและปราศจากอคติ และทำการตัดสินใจได้เฉียบคม

คณะกรรมการมีความรับผิดชอบในการปรึกษาหารือกับผู้ที่มีอำนาจในศาสนาที่เกี่ยวข้องหรือผู้แทนของกลุ่มศาสนาที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับการอนุมัติโปรแกรมศึกษาศาสนา อาจจะแต่งตั้งคณะอนุกรรมการสำหรับพิจารณาเฉพาะเรื่อง ดังนั้นคณะกรรมการก็จะสามารถช่วยให้เกิดการความรู้สึกร่วมและเป็นตัวประสานงานระหว่างประชาชนกลุ่มศาสนาต่าง ๆ ระบบโรงเรียนและรัฐบาล

3.4.2 สำนักกิจการศาสนาจะต้องตั้งขึ้นใหม่ภายในกระทรวงการศึกษาเพื่อแทนที่คณะผู้แทนคาทอลิกและโปรเตสแตนต์

แม้หลังจากการเปลี่ยนแปลงตามที่เสนอมาแล้ว ฯพณฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการศึกษาจะต้องดำเนินการวางแผนสืบต่อเนื่อง สืบนโยบาย จัดสรรงบประมาณ ทำการประเมินผล ประชาสัมพันธ์ ตอบข้อข้องใจ ให้คำชี้แนะแก่ผู้ออกกฎหมายและอำนาจต่าง ๆ ในการเมือง ในทำนองเดียวกันก็อย่าลืมให้คำชี้แนะแก่คณะรัฐบาลในการออกรัฐบัญญัติเกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียน

ฯพณฯ รัฐมนตรีจะได้รับประโยชน์ในการปฏิบัติงานจากสำนักกิจการศาสนาอันเป็นหน่วยงานบริหารระดับสูงของคณะผู้เชี่ยวชาญ รับผิดชอบในเรื่องราวที่เกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียน ปฏิบัติหน้าที่โดยรวมมีอย่างใกล้ชิดกับหน่วยงานบริหารอื่น ๆ

3.4.3 คณะกรรมการอำนวยการโรงเรียนจะต้องรับผิดชอบให้นักเรียนได้รับบริการการศึกษาศีลธรรมและศาสนาตามที่กฎหมายกำหนด ต้องใช้มาตรการที่จำเป็นทุกอย่างตามที่กระทรวงเปิดทางให้ เพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อหลักสูตรศีลธรรมและศาสนา โดยกำหนดเลือกวิชาที่จะใช้สอนสำหรับชั้นประถมและมัธยมศึกษา การใช้กฎระเบียบของโรงเรียนอย่างถูกต้อง การกำหนดโปรแกรมการศึกษา การรักษากฎของ

โปรแกรมท่องเที่ยว การจัดให้มีบริการคำจูนจิตวิญญาณและบริการฝึกไฝ่ประชาคม ดูแลการพัฒนาอาชีพครูและผู้สนับสนุนการศึกษา และคำจูนให้คณะกรรมการอำนวยการเองได้รับผิดชอบอย่างเต็มที่ในการทำหน้าที่อบรมสั่งสอนเยาวชนในด้านศีลธรรมและศาสนา คณะกรรมการอำนวยการจึงต้องประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รู้ความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาและต้องคอยชี้แจงให้เข้าใจคุณภาพแห่งบริการที่กำลังดำเนินการอยู่ในโรงเรียนของตน เพื่อจะได้รับบริการคำจูนอย่างกว้างขวาง และคำประกันว่าจะได้รับความร่วมมือในการปฏิบัติตามมาตรการอย่างครบถ้วน

4. บทสรุป

มีมาตรการใหม่ ๆ ที่ต้องใช้พัฒนาโรงเรียนรัฐบาลระดับประถมและมัธยมในคิวเบก เพื่อให้สอดคล้องกับความคาดหวังต่าง ๆ เกี่ยวกับศีลธรรมและศาสนาสำหรับสหัฐวรรษใหม่

มาตรการดังกล่าวจะต้องสามารถส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นในสังคม ซึ่งมีความรับผิดชอบร่วมกัน มันจะต้องแสดงให้เห็นว่ามีความเคารพต่อความเชื่อของผู้ปกครองและนักเรียน และมีความสอดคล้องกับภาระหน้าที่อบรมศึกษาของโรงเรียน และสะท้อนให้เห็นท่าทีที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป

รัฐบาลเสนอมาตรการดังกล่าวด้วยความรู้สึกเชื่อมั่นว่าประชาชนมีใจเปิดกว้างและมีขันติต่อกันแล้ว เห็นความแตกต่างอันชอบธรรมในด้านความเชื่อและการเลือกนักถือศาสนา รัฐบาลเชื่อว่ามาตรการเหล่านี้เป็นรูปแบบการปรับตัวเข้าหากันที่เป็นไปได้ในสังคมของเรา อันเป็นรูปแบบที่เป็นรูปธรรมเป็นธรรมต่อทุกฝ่ายและสามารถดำเนินการได้จริง รัฐบาลเสนอมาตรการเหล่านี้อย่างเปิดใจยอมรับทุกอย่างที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต

ที่สำคัญก็คือ การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้จะต้องได้รับการต้อนรับและนำไปศึกษาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ มิเพียงแต่ในองค์กรและผู้ที่เกี่ยวข้องกับระบบการศึกษา แต่ทุกคนที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนจะต้องสนใจอย่างทั่วหน้า

ยังมีรายละเอียดอีกมากที่จะต้องคิดขยายออกไปเกี่ยวกับการนำมาตรการไปปฏิบัติและขั้นตอนการปฏิบัติสำหรับมาตรการที่ต้องมีการวางแผนเฉพาะหน้า ซึ่งจะต้องกระทำสืบต่อไปเรื่อย ๆ ซึ่งควรอย่างยิ่งที่จะกระทำร่วมกันระหว่างคณะกรรมการ

อำนาจการกับคณะกรรมการบริหารโรงเรียน อย่าลืมดูแลเป็นพิเศษบรรดาผู้ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ อาจจะเป็นผู้ที่สูญเสียงานที่เคยทำอยู่ หรืออาจจะต้องเปลี่ยนตำแหน่งหน้าที่ หรืออาจจะต้องฝึกงานใหม่

คณะกรรมการอำนาจการได้รับอำนาจใหม่ ผู้ปกครองมีบทบาทมากขึ้นในการตัดสินใจเชื่อว่าค่าประกันคุณภาพแห่งบริการจัดสอนศีลธรรมและศาสนาแก่เยาวชนอย่างไรก็ตาม ข้อชี้แนะต่าง ๆ ของกระทรวงตั้งได้สรุปเรียบเรียงมานี้ ผู้ออกเอกสารเชื่อว่าจะไม่มีการได้ผลเต็มเม็ดเต็มหน่วย หากทีมของโรงเรียนเองไม่เอาจริงเอาจัง แต่ก็ตั้งความหวังไว้ว่าหากทุกคนเชื่อในเป้าหมายร่วมกันต่อไปในทุกอย่างจะสัมฤทธิ์ผล

“ ต้องสร้างความมั่นใจให้ได้ว่า ในสังคมพหุนิยมและกำลังเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา นี้ โรงเรียนของเราจะต้องช่วยเด็กให้พบความหมายของชีวิตให้ได้ ”

ที่ปรึกษา	ดร. รุ่ง แก้วแดง เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ นางสาวพิณสุดา สิริธังศรี นักวิชาการศึกษา 8 ว. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
ผู้แปลและเรียบเรียง	ศ.ดร. กীরติ บุญเจือ
บรรณาธิการ	นายนภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม นักวิชาการศึกษา นางสาววลัยพร ศิริภิรมย์ นักวิชาการศึกษา
ผู้พิมพ์ต้นฉบับ	นางสมพร ยิ้มย่อง เจ้าพนักงานธุรการ
ผู้ประสานงาน	กลุ่มงานศาสนาและกลุ่มงานรายงานการศึกษา สกศ.
ผู้สืบค้นข้อมูลจาก อินเทอร์เน็ต	กลุ่มงานบริการข้อมูลอินเทอร์เน็ต สกศ.